

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА АВІАЦІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ
СТУДЕНТІВ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ**
з дисципліни «Психологія девіантної поведінки»
за спеціальністю 053 «Психологія»

Укладач:
доцент кафедри авіаційної
психології Т.В. Вашека

Методичні рекомендації розглянуті та
схвалені на засіданні кафедри авіаційної психології

Протокол № _____ від «___» _____ 2023

Завідувач кафедри

Лада ЯКОВИЦЬКА

Модуль № 1 "Детермінанти та прояви основних форм девіантної поведінки"

Тема 1. Девіантологія як міждисциплінарна система знань. Предмет вивчення девіантології

План

1. Поняття, специфічні особливості та критерії девіантної поведінки.
2. Підходи до класифікації девіантної поведінки.
3. Поняття норми та відхилення в психологічній науці.
4. Детермінанти девіантної поведінки.

Розпочати вивчення теоретичних засад девіантології необхідно з ознайомлення з основною науково-методологічною літературою в галузі психології девіантної поведінки та дати визначення поняттю норма та девіація (відхилення). **Девіантна поведінка** (від лат. *deviatio* – відхилення) – це стійка поведінка особистості, що відхиляється від найбільш важливих соціальних норм, що заподіює реальну шкоду суспільству або самій особистості, а також супроводжується її соціальною дезадаптацією.

Встановлюючи основні **специфічні особливості девіантної поведінки**, необхідно звернути увагу на її невідповідність соціальним нормам, негативну оцінку з боку суспільства, шкоду особистості та суспільству, повторюваність, узгодженість з направленістю особистості, відповідність медичній нормі та прояви соціальної дезадаптації.

Розглядаючи **друге питання**, варто розпочати з класифікацій видів девіантної поведінки, запропонованих в суміжних з психологією науках, таких як соціологія, право та медицина, а потім перейти до суто психологічних підходів до класифікації видів девіацій. Тут необхідно зосередити увагу на групах поведінкових девіацій, що виділяє Ю.Клейберг (негативні, позитивні та соціально-нейтральні), а також на поділі девіацій на дві групи (нестандартна та деструктивна поведінка) П. Короленком та Т. Донських. При вивченні цього питання потрібно запам'ятати такі визначення видів девіантної поведінки як деструктивна, асоціальна, делінквентна, аутоагресивна, антисоціальна та адиктивна. Також треба звернути увагу на такі форми девіантної поведінки як фанатична, конформіська, аутистична та нарцисична, описані Є.Змановською. Студенти повинні вміти наводити приклади різних видів девіантної поведінки та аналізувати їх специфічні особливості.

Вивчаючи **третє питання**, необхідно ознайомитись з різними підходами до визначення норми та патології в психологічній науці, дати визначення поняттю здоров'я, а також розглянути критерії норми, що застосовуються в різних гуманітарних науках. Треба звернути увагу на статистичний та соціально-нормативний критерії, а також розуміти сутність медичного критерію у визначенні поняття норми. Студент повинен знати основні види соціальних норм, такі як духовно-моральні, морально-етичні, правові, політичні, організаційно-професійні та ін. Потрібно розглянути поняття соціальної адаптації та дезадаптації як провідного показника нормальності індивіда та знати основні ознаки дезадаптивної поведінки.

Переходячи до **четвертого питання**, варто розпочати з аналізу зовнішніх фізичних факторів девіантної поведінки (географічний, екологічний, кліматичний), потім детально зупинитися на зовнішніх соціальних умовах, що викликають девіантну поведінку. Студенти повинні розуміти, як саме суспільні явища, приналежність до великих та малих соціальних груп та мікросоціальне середовище провокують агресивну, суїцидальну чи адиктивну поведінку індивіда. Опрацьовуючи соціологічні теорії виникнення девіантної поведінки,

варто звернути увагу на теорію Р.Мертон та Е. Дюркгейма, а також розглянути теорію стигматизації І.Гоффмана.

Розглядаючи біологічні детермінанти девіантної поведінки, студенти повинні згадати теорію Ч.Ломброзо, який пов'язував кримінальну поведінку людини з її анатомічною будовою, концепцію У.Шелдона, який обґрунтував зв'язок між темпераментом, поведінкою та типом соматичної будови людини, еволюційний підхід до пояснення агресивної поведінки Ч.Дарвіна та К.Лоренса. Також варто звернути увагу на генетичні передумови девіантної поведінки та вплив гормонів, особливо тестостерону, на виникнення антисоціальної поведінки.

Переходячи до психологічних теорій, що пояснюють виникнення девіантної поведінки, необхідно детально розглянути екзистенційно-гуманістичний підхід (В.Франкл, Е.Фромм, А.Маслоу, К.Роджерс), психоаналітичні теорії (А.Адлер, Г.Салліван, К.Хорні), біхевіоральні концепції наочіння девіантній поведінці (А.Бандура, Скіннер).

Питання для самоперевірки

1. Дайте визначення поняттю «девіантна поведінка».
2. Назвіть основні ознаки девіантної поведінки.
3. Перерахуйте основні види девіантної поведінки за класифікацією Є.Змановської.
4. Які біологічні детермінанти девіантної поведінки Ви знаєте?